21782

Hrvatskoj čitaonici

Dr. Elza Kučera

O životu i radu Camille Lucerne

PREŠTAMPANO IZ ALMANAHA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNICA
GOD. 1938 BR. 1

Tisak
Zaklade tiskare
Narodnih Novina u Zagrebu

Ovoga je ljeta Camilla Lucerna navršila svoju sedamdesetu godinu. Ona je među prvima utirala putove, kojima danas prolaze hrvatske žene u nauci i umjetnosti i gotovo nesmetano mogu da rade i da napreduju.

Camilla Lucerna stoji na razmeđu dviju kultura. Otac joj je češkoga roda, a majka odvjetak njemačkoga plemstva u Koruškoj. Kao pravnik boravio joj je otac mnogo godina sa ženom i djecom u gradovima hrvatske Vojne Krajine, a tek se pod konac života sa svojom obitelji povratio u Klagenfurt, gdje su ih povezivale rodbinske i prijateljske veze. Dvorac Falkenberg u Wölfnitzhal-u bio im je ljetovalište. Od proljeća do jeseni brujao je tu mnogoliki život prožet dubokim zanimanjem za umjetnosti i nauku. Stariji sin je kao skladatelj okupio oko sebe mali orkestar i uglazbio stihove svoje sestre, a mlađi se oduševljavao za prirodne nauke. U vrtu, koji je graničio sa šumom, prikazivali su »San ljetne noći« i odlomke iz »Mletačkog trgovca«. Bogata biblioteka, časopisi, novine i živa korespondencija omogućili su, da se učestvuje u svim manifestacijama svijeta i života pomno i savjesno, s poštovanjem za težnje i napore ljudskoga duha.

Iz toga doma široke kulture odijelila se Camilla Lucerna kao posve mladi, ali u sebi već dozreli čovjek, da svjesna svojih ciljeva izgradi svoj život prema svojim duhovnim potrebama. I tako je primila mjesto privatne učiteljice u Zagrebu, kad joj je uspjelo, da kao privatistica položi zaključni ispit učiteljske škole u Klagenfurtu. Taj je početak bio težak. Nepoznata, bolježljiva i snuždena mlada djevojka, koja je napustila lijepe i udobne prostorije svoje kuće i odoljela zavodljivim čarima mnogih privlačivih mogućnosti, stanovala je u Zagrebu u smočnici kraj kuhinje, koja se nije upotrebljavala i, kako to sama opisuje finim humorom, pričinjala se sama sebi kao žaba zatvorena u kutiji za cigare. Samo što je u toj kutiji bilo natrpano još i najpotrebnije pokućstvo. Ali tu je bar mogla da se donekle zakloni od svega čim je preko dana bila povezana: od uzdisanja na smrt bolesne žene, od suludih pogleda očajnoga muža, od bolesnoga plača njihove djece, od neskladnih zvukova staroga glasovira, koji je stenjao pod nespretnim prstima, od strave uskih i tamnih ulica i pustih stepenica. I ako su mnogolike brige i uzbuđenja ispunjale njene dane i mutile san njenih noći, tu se od srca mogla isplakati, kad bi ju štogod previše zabolilo, jer zidovi te njene kutije nisu imali ušiju.

Međutim je izašla zbirka njezinih pjesama u Leipzig-u i odjeknula povoljnom kritikom. Došla je do ruku i našemu pjesniku Đuri

Arnoldu. On ju je odnio Izidoru Kršnjavomu, koji je baš u ono vrijeme osnivao ženski licej. Pjesme su se i njemu tako svidjele, da je pjesnikinju, koju onda još lično nije poznavao, namjestio kao učiteljicu njemačkoga jezika na svojem novoosnovanom zavodu. I nikad toga nije požalio. »Ona je kao arhitektura, tako kristalno čist i u sebi izgrađen čovjek,« rekao mi je jednom prilikom. I ponosio se njenim radom, ističući, da ima malo srednjoškolskih profesora u zemlji, koji su joj po spremi i po ozbiljnosti ravni. U kasnijim godinama bila mu je savjetnikom pri izrađivanju njemačkoga teksta njegova romana o Franji Asiškom.

Tako je Camilla Lucerna ostala u Zagrebu i dospjela u onaj krug ljudi, koji je s požrtvovnim oduševljenjem nastojao, da iz novoosnovanog ženskog liceja izgradi u svakom pogledu uzorni zavod. Sa svom ozbiljnošću svojega bića i s dubokom svojom obrazovanošću umjela je ona da među učenicama pretvori nastavu u intelektualnoetične doživljaje, koji su mnogima postali smjernice za cijeli njihov životni rad. Generacijama hrvatskih žena otvorila je ona tako putove u područje duhovnoga života i bila je vazda živo vrelo razumijevanja, poticaja i pomoći onima, koje su čeznule za naučnim radom ili umjetničkim stvaranjem.

Uza to je sama učila za ispite, koji su joj bili potrebni za službenu kvalifikaciju i neumorno je literarno radila. Neke njene hrvatski i njemački napisane drame objavljuju se štampom. »Na ruševinama« i u natječaju nagrađeni »Jedinac« prikazuju se u zagrebačkom kazalištu. Društvene su to tragedije, u kojima se crta opreka među »mladima« i starijom literarnom generacijom devedesetih godina prošloga stoljeća. »Na ruševinama« i »Jedinac«, kaže Prohaska, prikazuju poraz i starih i mladih. Starih u političkom i ekonomskom, a mladih u etičkom smislu. Mladi su s nepravom u »Jedincu« tražili aluzije na savremenike, pa su se žestoko na nj oborili. Iza toga piše Lucerna još jednu u manuskriptu sačuvanu dramu »Im Falkenhorst« i u Beču štampanu mističnu igru »Asseneth«.

Ona se našla i među prvim ženama, kojima dozvoliše, da prekorače prag hrvatskoga sveučilišta. Među tim prvima je ona jedina, koja umije da plodonosno prihvati sve, što joj se pruža u slavističkim, germanističkim i filozofijskim predavanjima i tako dolazi do trajne saradnje s Franjom Markovićem, pjesnikom, estetičarom i teško pristupačnim osnivačem filozofijskoga istraživanja u Hrvatskoj. Njen dramatski rad je pobudio njegovu pažnju. U njegovim se estetskim vježbama obrađuje njena dramska skica »Katarina, posljednja bosanska kraljica«. Ona analizira »Karla Dračkoga« i potiče tim Markovića, da nastavi svoju tetralogiju. Na žalost se samo odlomci toga rada nalaze u njegovoj književnoj ostavštini. Kasnije referira o njegovoj estetici u Bečkom seminaru za slavensku filologiju. Među učenicima Franje Markovića ona je jedina, koja njegove metode estetske analize plodonosno upotrebljava. Tako nastaje njena studija »Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin und ihre Nachbildung durch Goethe«, kojom je svrnula pažnju literarnih historika na sebe.

»O Hasanaginici«, veli Stjepan Tropsch, »postoji obilna naučna literatura i na našem i na njemačkom jeziku. No najljepšu psihološku analizu, prožetu profinjenim osjećajem za svu ljepotu tragike naše Hasanaginice podala je gospođa Camilla Lucerna u svojoj radnji. Njezinu analizu trebalo bi prevesti na hrvatski, jer tek uz ovakova vodiča otvaraju nam se oči za svu krasotu ove vanredne pjesme.« — Isto tako iscrpivo tumači ona i pjesmu »Smrt majke Jugovića« u svojoj studiji »Die letzte Kaiserin von Trapezunt«, a u cijelom nizu ostalih svojih analiza prikazuje historičku pozadinu, literarno historički položaj i estetičko, etičko i opće filozofijsko značenje domaćih i stranih pjesničkih djela, razdvajajući uvjerljivo vrijedno od manje vrijednoga.

U duhu Markovićeva metoda obrađuje ona još i Goetheovu »Iphigenie auf Tauris«. Ali najveće njeno djelo na tome području poteklo je iz drugoga vrela. U neprekidnom razvoju i u nedoglednoj svojoj mnogolikosti čudesno jedinstveni Proteus-Goethe zanima ju i privlači. Ona studira njegovu filozofiju prirode, uči gledajući razumjeti, kako on to zahtijeva i nalazi na taj način rješenje zagonetke, koju je on svojom »Pričom« zadao savremenicima i njihovomu potomstvu. Ona je spoznala, da ta »Priča« nije ništa drugo, nego Goetheov nazor o svijetu, njegova filozofija prirode u simboličkom obliku, koju inače ni u kojem svojem djelu nije zaokruženo prikazao. Ta se spoznaja osniva na Goetheu i samo na Goetheu i samo njime je obrazložena. Nema ni jedne njegove izjave, koja bi ovom rješenju protuslovila i ni jedne, koja se njom ne bi mogla tumačiti. To joj je metodološki važno. Danas iza gotovo trideset godina jedan od najmlađih Goethe filologa, W. Emrich, u vezi s tim veli ovo: »Immer war Camilla Lucerna Hegerin, Pflegerin, gütige Wegweiserin und doch wieder überraschend sicher und eigenwillig kühn Schaffende. Ob sie nun in unermüdlicher Treue uraltes Gut aus oft verschütteter Vorzeit heraufbeschwört, ihm bis ins Einzelne streng wissenschaftlich und quellenkritisch nachgeht, um es dann plötzlich unnachahmlich dichterisch zu erhöhen und zu verlebendigen, ob sie sich in die vielleicht tiefsinnigste und rätselhafteste Schöpfung Goethes, in sein »Märchen« vergräbt und uns die wundervollste, philologisch präziseste und geistig weitblickendste (bis heute unüberholte) Deutung innerhalb der Goetheforschung schenkt, oder ob sie in stillen halb hingeworfenen Winken und Vermutungen Forscher der verschiedensten Fachgebiete auf ganz eigene Probleme und Perspektiven weist, in allem tritt sie selbst hinter der Sache, hinter den Vorgängen, Fragen, Notwendigkeiten ihrer Umwelt zurück, alles betreuend, allem dienend, allem den Segen ihrer zurechtrückenden Einsichten spendend.«

Ali prije i poslije rješavanja ove zagonetke ima još mnogo drugih problema, koje Lucerna nalazi na svima svojim putovima kroz umjetnost i život, jer je ona jedna od onih, koji otvorenim očima prolaze svijetom vrednota. U cijelom nizu biografskih i karakteroloških prikaza, u crticama iz povijesti religije i filozofije, u putopisima i po-

vijesnim bilješkama dolaze do izražaja njena rješavanja. Bibliografija njenih radova ima preko pet stotina naslova! A uza to ona sudjeluje i u radu drugih, gdje joj se čini, da bi njeno posredovanje moglo biti plodonosno. U dogovoru s Don Franom Bulićem i Karamanom prevodi i prerađuje njihovu knjigu »Palača cara Dioklecijana u Splitu«, kako bi bila što pristupačnija široj publici i učenjacima stranoga svijeta. Kad je Vladimir Mažuranić počeo da se zanima za muževe hrvatskoga porijekla, koji su se u tuđoj službi istakli, nalazi u Lucerni vještu i požrtvovnu saradnicu. Ona je puna poticaja i neumorna u pronalaženju novih vrela. Malo pred njegovu smrt izlazi njezin njemački prikaz njegovih studija »O Jugoslavenima u službi Islama od X. do XVI. vijeka«, koji je uklopila i rezultate svojih istraživanja. Tako je ona radila i sarađivala kao mislilac i učenjak među hrvatskim ženama cio jedan ljudski vijek. Ona je poradi toga i prva žena, kojoj su se radovi štampali i u izdanjima Jugoslavenske akademije. Ni mnogobrojni kongenijalni prijevodi Camille Lucerne, kojima je našim piscima i pjesnicima otvorila put u Njemačku, nisu samo prijevodi. Oni su podloga njenim istraživanjima i refleks posebnoga njenog ocjenjivanja. Oni su poput cijeloga njenog života i rada spone na mostovima, što ih je s mnogo ljubavi i s dubokim razumijevanjem gradila među dvjema kulturama kojima pripada. Njoj su pri tom pomagali ponajbolji predstavnici našega naroda i primali su njenu pomoć.

Sve to se znalo i nije se znalo. Uvaženi austrijski pjesnik i direktor Landesbibliotheke u Grazu, Julius F. Schütz, koji je Camillu Lucernu bliže upoznao, kad su ga g. 1932. pozvali, da u Zagrebu predaje o Goetheu, pisao mi je prije dvije godine među ostalim i ovo: »24. VI. 1938. navršit će gospođa profesor Camilla Lucerna svoju sedamdesetu godinu. Da je ona potekla iz austrijske porodice i da je svoj radini život provela u Hrvatskoj; da je nebrojene žene podigla svojom odgojnom vjernošću, čistoćom svoga mišljenja, strogim svojim znanjem i plemenitim svojim srcem; da je bila i da jest velika i pouzdana, skromna i revna posrednica među južnoslavenskom i njemačkom kulturom svojim naučnim djelima i bilješkama, pjesničkim radom i člancima i svojom službom i nastojanjem svake vrsti — sve to upravo Vama ne treba da prikazujem. Ali možda se smijemo sjetiti, da je ratom i poratnim vremenom njeno djelo ostalo bez onoga odziva, što bi ga imalo u mirnije doba, i da još danas nebrojene kulturne vrednote žive po njoj i kroz nju i ako joj dosad oficijelna javnost nije odala dužnu poštu, koju inače mnogo manjim ljudima tako obilno iskazuje. Ona naravno nije nikada na takovu hvalu pomišljala i vrlo bi se prestrašila, da joj se na taj način zahvaljuje i da ju se slavi. Ali meni se čini, *nama* je potrebno, mi smo *sebi* dužni, da takovu hvalu ipak izazovemo, upravo mi, koji uvijek opet primajući uživamo njeno visoko prijateljstvo.« Sporazumjeli smo se, da izdamo zbornik Camilli Lucerni, u kojemu će se njeni mnogoliki interesi ogledati u hrvatskim i u njemačkim prilozima saradnika njoj naučno, umjetnički ili prijateljski bliskih. Rad oko toga

zbornika pokazao je objektivno, kako je daleko razgranjeno područje njenoga djela, kako se to djelo općenito cijeni i kako je jednodušno i duboko poštovanje prema čovjeku Lucerni. Uvaženi slavisti kao Rešetar i Fancev, Matl i Gesemann, germanisti Tropsch i Castle, filozofi Bazala i Vuk-Pavlović, kulturni historici Strzygowski i Karaman, Geramb i Šenoa odazvali su se najpripravnije našemu pozivu i poslali odlične priloge iz područja svojega rada. Među književnicima i umjetnicima, koji su nam se odazvali, nalaze se također prvaci u Hrvata i u Nijemaca kao Meštrović i Nazor, Kolbenheyer i Max Mell. Uza to uži krug rođaka i prijatelja Camille Lucerne iznosi toplo i diskretno uspomene i prikaze njene ličnosti. U zborniku ima svega 39 priloga, a bilo bi ih još znatno više, da opseg knjige nije bio ograničen. »Ko je umeo da ugodi, veli Milan Ćurčin, tako širokom i raznovrsnom krugu ljudi od pera i duha i rada, taj može sa zadovoljstvom gledati unazad i na svoj sedamdeseti rođendan primiti tronut knjigu, koju mu ovako odabrano kolo predaje kao simbol mira i vjernosti.«

Potaknuti tom prilikom javili su se i slavistički i germanistički seminari i učena društva, napose Hochstift u Frankfurtu i Goethe-Gesellschaft u Weimaru, da joj iskažu svoju hvalu. Akademsko udruženje germanista u Grazu izabralo ju je svojim začasnim, a njemačka akademija u Münchenu svojim dopisnim članom. Ali, kako veli J. F. Schütz, najdublja je ipak neiskazana hvala nesvijesnoga života u narodu i među narodima, što ga je ona darivala kruhom časti i ljubavi.